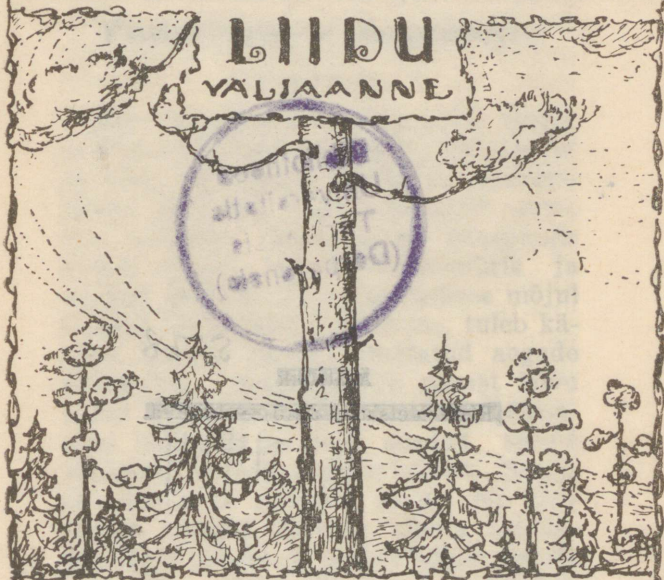

EESTI METSAÜHINGUTE

LIIDU

VALIAANNE

Nr. 2

Kuidas koguda puuseem-
neid ja soetada puutaimi.

Dr. rer. for. Paul Reim
ja
metsateadlane Vold. Matiisen.

4490

guda hõlpsasti raiestikule jäetud okstel leiduvaist käbidest, mis päikese mõjul juba on avanemas, raputamise teel. Saadud tiibadega seeme on säärasena kasutuskõlvuline. Suurema seemnehulga korral on soovitatav seemet puhastada, vabastades neid tiibadest tampimise teel puunõus puunuiaga ja seejärel tuulates harilikus viljatuulamismasinas. Säilitada võib okaspuuseemet lühemat aega kotis, kuivas kohas hiirte ja rottide eest kaitstult. Pikemat aega, kuni 10 a., hoidub okaspuuseeme hästi alal täiesti puhtas, kuivas ja lõpuni täidetud pudelis, mis on õhukindlalt kinni korgitud ja lakitud ning paigutatud jahedasse, alatiselt ühtlase temperatuuriga kohta.

Okaspuuseemne säilitamisel vastkirjeldatud viisil on suur tähtsus, sest käbiaastad korduvad harva, 3—8 a. järele, ja igal soodsal juhul tuleb püüda seemet koguda ja hoida tagavaraks. Kirjeldatud tingimustel kuivatatud ja hästi tuulatud seemne idanevus on keskm. 95%.

Kuna seemne päritolul on ka metsapuude juures mõju järelkasvule, nagu põlluviljuses sordil saagile, kuigi vahest vähem teraval kujul, ei tuleks käbisid koguda liig noortelt, alla 40 a., ega ka vanadelt, üle 150 a., puudelt. Samuti on küsitava väärtusega seeme, mis on saadud rabamändidelt ja karjamaadel kasvavalt põliseilt männijässakailt. Metsaservadel ja sihtide äärtes kasvavate puude okslikkus ei ole päritav; neilt võib käbisid koguda.

T a m m e tõrusid võib korjata ok-

toobrikuus kas puudelt või maast. Tavaliselt on esimestena mahalangevad tõrud vigastatud. Kogutavad tõrud peavad olema väliselt täiesti terved, plekkideta, sileda kestaga. Üle talve hoida tõrud kas jahedas keldris liivaga segatult või sügaval vee all, korvides või kottides. Viimasel juhul, A. Cieslar'i katseil, idanevad tõrud aeglasemalt ja annavad nõrgemaid taimi.

S a a r e seeme püsib puus pärast valmimist talve läbi. Korjata pärast valmimist puudelt. Lahtiselt alalhoitud ja kevadel mahakülvatult idaneb ta alles järgmisel kevadel. Kui aga saareseemet hoida üle talve värske liivaga segatult kastides paraja soojuse juures, siis idaneb ta väljakülvatult juba esimesel kevadel. Kastide asemel võib tarvitada ka maasse kaevetud ja liivaga täidetud kraavikest.

P ä r n a seemet korjata puust, hoida alal värske liivaga segatult, nagu saareseemetki, siis idaneb esimesel kevadel.

J a l a k a- ja k ü n n a p u u seemet kogutakse koos väikeste oksakestega, seotakse kimpu ja hoitakse seemne varisemiseni pööningul või mujal tuulduvas kohas. Võib korjata ka puude alt maast. Otsekohe maha külvatult arenevad neist juba sügiseks võrdlemisi tugevad taimed.

V a h t r a seemet korjata kas puust või maast. Säilitada kevadeni kottides, tuulduvas kohas, hiirte eest kaitstult.

K a s e seeme tuleb korjata enne urbade pudenemist, lõigates viimaseid ühes oksakestega; need hoida kimpu-

dena hästi tuulduvas kohas, lakas või pööningul, ning pudenev seeme koguda riidele või kottidesse.

Lepaseemet saab hilja sügisel või talvel ühes väikeste okstega kogutud käbikestest, neid kuivatades. Lepaseemet kogutakse veel kevadel vee pealt või lumelt, kuid see seeme tuleb viibimata maha külvata või aegamööda õhu käes lasta kuivada.

Puutaimede soetamine.

P. Reim.

Isekülvist tärgranud taimede kõlvulisus. Taimede saamise võimaluste hulgas tuleb esimeses järjekorras kaalumisele, kas ei ole võimalik ära kasutada taimi, mis vanas metsas või selle serval ise on tärgranud. See võimalus on igatahes olemas, kuid väga suuri lootusi ei saa sellele rajada. Uue metsa asutamiseks kõlbavad nimelt vabalt (mitte aga metsa varjus) kasvanud kähara, mitmekülgsest arenenud juurekavaga taimed, mida võimalik on maa seest nii välja võtta, et juured selle all ei kannataks. Sääraseid taimi leidub metsa ääres kraavi kallastel ja põl-luservadel. Sagedasti leidub ka teeäärtes ja karjamaadel ilusaid taimi, kuid kui neid minnakse välja kaevama, selgub väga sagedasti, et puud on tüükast rikutud, juured ulatuvad küll mitmele poole laiali, kuid nad on narmasjuurte ja kõrvalharudeta. Kui neid ümber istutatakse, siis kärvab neist väga suur

protsent. Mõnikord on aga maa, kus taimed kasvavad, nii kivine, et taimi ei saa välja kaevata juuri vigastamata. Igal juhul tuleb silmas pidada, et vana *metsa varjus* kasvanud taimed, kui need lagedale ümber istutada, *kuivavad pea-aegu alati* ja neist ei saa lagedale istutamise korral metsapuid.

Taimede kasvatamine.

P. Reim.

Kui vana metsa servas on lahja põllumaad, mille harimine suurt tulu ei anna, võidakse seda kasutada taimede kasvatamiseks. Säärasel korral kaitsakse koht *karja eest* ja, kui sügisel märgatakse kõrvalolevas metsas *rohkesti käbisid*, jäetakse põlluserv üles kündmata. Selle tagajärjel tekib söödile väga sagedasti okaspuu taimi, mida metsaistutamiseks võib tarvitada. Kuid päris kindel ei ole ka see võte ja talupidajal tuleb mõelda taimede kasvatamisele otsekohe *peenardel* — või n. n. *taimeaias*. Kuigi puutaimede kasvatamine ei ole iseenesest palju keerulisem kui üldse aiavilja kasvatamine, nõuab see töö heade tagajärgede saavutamise korral talupidajalt õige palju hoolt ja huvi asja vastu. Seejuures tuleb arvestada, et igal puuliigil on oma iseäraldusi, mida kasvatamisel soovitav on tunda. Kuna aga kõigi puuliikide kasvatamisega seotud peensuste kirjeldamine käesoleva kirjutuse väga laiaks

paisutaks, peatun pikemalt ainult meie harilike okaspuude — männi ja kuuse — kasvatamisel.

M a a v a l i k. Puutaimede kasvatamiseks on liivamaa savimaast p a r e m. Koht ei tohi aga olla liig kuiv, kuid samuti ei ole hea, kui ta sadude ajal ja kevadel kannatab liigniiskuse all. Maa ei tarvitse olla rammus, kuid ei maksa valida ka põhjalikult ärakurnatud maid. Mõni lahjem kergema mullaga nurk keeduviljaaias või mõni eralduv põllusopp võetagu esimeses järjekorras kaalumisele. Üldiselt peaks männitaimi kasvatama liivamaal; kuusk sobib savikal ja rammusal maal paremini kui mänd.

M a a e t t e v a l m i s t u s: Pärast kündmist ja äestamist k a e v e t a k s e valitud koht labida või hanguga põhjalikult läbi ja u m b r o h u juured noppitakse hoolikalt välja. Seda tööd peab harilikult kordama, sest umbrohu juurte noppimine on väga tähtis ja esialgne selle juures nähtud vaev tasub end pärastise umbrohu kitkumise kulude kokkuhoiuga harilikult mitmekordselt. Järgmine ülesanne seisab peenarde valmistamises. Kui on tegemist liivapõhjalise maaga, mis põua all kannatab, kuid kus maapinnale kunagi vett ei kogune, siis ei ole peenarde valmistus tingimata tarviline. Aitab sellest, kui külviks valitud koht eraldatakse muust maast peenravahede taoliste teedega, millelt saadud muld külvialal nõnda laiali loobitakse ja tasandatakse, et kül-

viala keskelt jääb kõrgemaks ja äärtele natuke langeb. Säärasel küljalal märgitakse 80—100 sm laiused külvi (peenra) kohad pikuti üle välja. Nende vahel tallatakse muld 50 sm laiuselt. Sel teel tekivad madalad 80—100 sm laiad peenrad 50 sm laiuste peenravahega. Kui aga maa on niiskevõitu, valmistatakse peenrad samadel põhimõtteil nagu muule aedviljale. Üldiselt tu-

Taimeaed Pärnu linnametskonnas.

leks silmas pidada põhimõtet: *mida suurem on niiskuse hädaoht, seda kõrgemad olgu peenrad.*

K ü l i m i n e. Puuseemned külitakse peenardele mitte laialtkülvi näol, vaid vaokestesse või rennikestesse. Harilikult vajutatakse 1—1½-tollilise laua servaga risti üle peenra umbes 1½ sentimeetri sügavused rennid. Rennide vahe üksteisest jäetakse 10—15 sm. Seeme külitakse rennidesse kas käsitsi või pudelist poetamise teel. Seemne

rohkus oleneb seemne headusest. See pärast on soovitatav kevadtalvel seemne idanevust järele proovida. See teostatakse samuti nagu viljaseemne juures, võttes arvesse, et puuseemnel kulub idanemiseks rohkem aega kui viljal. Kui tuba, milles seemneid idandatakse, on küllaldaselt soe, selgub seemne idanevus umbes 4 nädala jooksul. Keskmise headusega seemne (80%) juures tuleks küllida mäнди umbes 60 ja kuuski 100 seemnetera 10 sentimeetri pikkusele külvirennile.

S e e m n e k a t m i n e. Pärast külmist kaetakse seemned liivaga, kompostmullaga või ka saepuruga. Mullaga katmine ei ole igakord soovitatav seetõttu, et see kuivades moodustab kooriku, millest idudel raske on läbi tungida. Liiv- ja kompostkate ei tohi 1½ sentimeetrist paksem olla. Kui peenrad pärast külvi samblaga, kuuseokstega või teiste vahenditega kaetakse, on hästi madal kate (2—5 mm) soovitatav, kui aga peenrad jäävad lahtiselt päikese ja vihmapiiskade kätte, peab kate olema 1—1½ sm, sest madalama kate juures uhuks vihm seemned paljaks.

P e e n r a k a t m i n e. Pärast seemnekatmist kaetakse peenar kuni taimede tärkamiseni samblaga või värs-kete katuselaastudega. Idandid tärkavad 1½—3 nädala jooksul. Niipea kui esimesed idandid ilmuvad nähtavale, kõrvaldatakse peenralt kate. Kui sammalkatte kõrvaldamisega hiljaks jäädakse, kasvavad idud sambla sisse ja

ühes sambla kõrvaldamisega hukkuvad ka kõik idandid. Seepärast on tarviline, et idanemise ajal igal õhtul peenrate seisukord järele vaadataks. Laastude ja sambla puudumisel võib peenraid katta värskete kuuseokstega või pergamentpaberiga.

I d a n d i t e v a r j a m i n e. Peenra katmine pärast külvi on tarviline selleks, et kaitsta seemet kuivamise ja lindude eest. Ka pärast seda, kui esimesed idandid ilmunud nähtavale, on soovitatav 2—3 nädala jooksul idandeid kõrvetavate päikesekiirte ja lindude eest kaitsta. Kui neid ei varjata, nokivad linnud peenardelt idanemata seemnete seltsis ka idandid välja ja võivad sel teel külvi tagajärgi rikkuda. Kõige lihtsam vari saavutatakse sel teel, et värsked kuuseoksad pistetakse kahelt poolt peenra servadesse nii, et oksad peenra kohale ümmarguse varju moodustavad. Kuuse kasvatamisel võib vari olla tihedam kui männil. Oksad võivad jääda peenardele, kuni neilt oksad hakkavad pudenema. Männitaimede kasvatamisel ei tohiks vari kauemaks jääda kui 2—3 nädalat.

K i t k u m i n e. Varju kõrvaldamise ajaks on peenardel harilikult juba ka umbrohtu ja tarvis on seda kitkumise teel kõrvaldada. Ka edaspidi peab umbrohu kohe kõrvaldama, kui see puutaimi hakkab varjama. Liivamaal aitab harilikult kahekordsest kitkumisest suve kestes. Rammusal aiamaal tuleb seda harilikult kolm korda suve jooksul

teha. Viimane kitkumine võiks olla septembrikuu alul. Pärast seda tärganud umbrohi on soovitatav jätta kitkumata, et pealne mullapind talveks rohkem läbi kasvaks ja öökülmade mõjule kauem suudaks vastu panna.

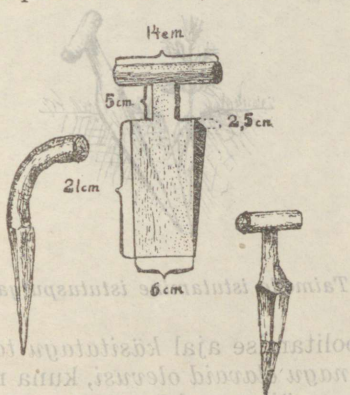
K ü l m a k o h r u t u s. Nii nagu öökülmad rukkiorase juuri katki rebivad ja mullast välja tõstavad, nii sünnib see ka puutaimedega. Öökülmade kordumisel (niiskel savimaal) võib asi minna nii kaugemale, et kõik puutaimed maast välja tõstetakse ja nad peavad hukkuma. Savine ja niiske maa kannatab külma kohrutuse all rohkem kui liivamaa. Väljatõstetud taimi saab sel teel päästa, et nende juurte ümber poetatakse mulda sel määral, et juured mullaga kaetakse. Tiheda külvi korral on kahju vähem kui hõreda juures, sest halvemal korral kergitab külm tihedaid külviridu ridade kaupa ühes taimkeste vahel oleva mullaga. Juured paljastuvad peasjaliselt ainult äärmistel taimedel ja neid on kerge mullaga peita. Külma kohutus avaldub peasjaliselt külmisele järgneval kevadel. Vanemate taimede juures esineb kahju harvem ja väiksemas ulatuses.

K u i k a u a k s j ä ä v a d t a i m e d p e e n r a i l e. Männitaimed kõlbavad metsa istutamiseks ühe- ja kaheaastaselt. Sagedamini istutatakse neid kaheaastastena. Kui külv on liig tihe, on soovitatav pärast esimese aasta öökülmade hädaohu möödumist taimi käärade või terava noaga väljalõikamise teel harvendada nii, et 1 meetri pikkuse kül-

virenni kohta jääks kuni 200 taimet. Tihedama seisü juures kannatab juurekavade arenemine.

Kuusetaimed kasvavad noorelt mändidest aeglasemalt. Neid istutatakse metsa alles kolmeaastaselt. Harvem tarvitatakse metsa istutamiseks kaheaastaseid kuuski.

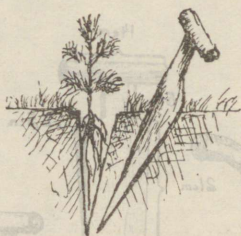
Koolitamine. Kui tahetakse saada kõigiti häid kuusetaimi, võetakse ette n. n. koolitamine. Kaheaastased kuusetaimed kaevetakse labida või hangu abil ridade kaupa külvipeenrast välja, poetatakse muld juurte küljest lahti, nii et juured ega tüvi selle juures ei vigastuks. Kidurad ja vigastatud taimed kõrvaldatakse, terved aga istutatakse ümber (koolitatakse) selleks ettevalmistatud peenardele nii, et taimede kau-

Istutuspulgad.

gus üksteisest oleks umbes 10 sm. Istutamist toimitakse laperguse puupulgaga, mis ülalt on umbes 8 sm lai ja

alt läheb teravaks. Pulgaga tehakse mullasse auk ja aetakse muld ses augus taime juurte ümber. Koolitamise juures peetakse silmas samu nõudeid, mis maksavad igasugusel istutamisel. Tähtsamad neist oleksid: 1. *Juured asetatagu mulda loomulikult asendis* (ei ole lubatav, et juure otsad oleksid ülespoole pöördud) ja umbes niisama sügavalt nagu nad varem on kasvanud. Kui taime juured on liig pikad ja loomuliku asendi andmine seetõttu raske, siis võib juuri terava noaga lühendada. Sõrmedega juurte katkirebimine ei ole lubatav. 2. *Juured tuleb kindlalt mullaga ümbritseda* nii, et juurte ümber ei jää tühja ruumi, milles juured hakkavad mädanema ja põhjustavad taime surma.

Taimede istutamine istutuspulgaga.

3. Koolitamise ajal käsitatagu taimi õrnalt, nagu elavaid olevusi, kuna nad kuiva ja päikese kõrvetuse tagajärjel varsti võivad surra. *Taimejuurtele ei tohi anda võimalust kuivamiseks.* Külvippeenrast välja kaevetud taimed asetatagu kuni istutamiseni värskest mul-

lasse kaevetud kraavikesesse ja juurte ümber poetatagu rōsket mulda. Kraavikesest võetakse taimi kimpude kaupa ja istutamise ajal hoitakse nende juured kaetud korvis märja soosambla sees. Kui juurtel lastakse ära kuivada, siis istutatakse mitte elavaid puutaimi, vaid kuivanud hagu, ja sellest ei ole loomulikult tagajärge loota.

Külimise ja koolitamise a e g. Niihästi külimise kui ka koolitamise kohta maksab nõue: *mida varem kevadel, seda parem*. Muutlikud ilmastikuolud põhjustavad vahel sellest üldnõudest ka erandeid, s. o. tuleb ette juhtumeid, et hilisem külv annab paremaid tagajärgi kui varane. Ilma et tagajärgedes tarvitseb kahelda, võib külimist toimetada kogu maikuu kestes ja isegi veel juunikuu alul. Üldiselt püütagu aga külvi teostada kevadel kohe, kui maa on sulanud ja küllaldasel määral tahenenud. Kui istutamist teostatakse äärmise ettevaatusega, siis lähevad taimed peaaegu alati kasvama, ükskõik millal seda tehakse. Metsa istutamise ja puutaimede koolitamise jaoks suuremal mōõdul on aga aeg veelgi piiratum kui külimise juures. Selle töö peab lõpetama kevadel selleks ajaks, millal taimede kasvud hakkavad arenema ja istutamise juures võivad saada vigastusi. Koolitamisega peab seetõttu kohe algama, kui maa on sulanud ja tarvilise määrani tahenenud.

A-7734V

2

Iga

metsandusest huvitet

talupidaja ja seltskonnategelane

olgu metsaühingu liige!

Tähteid saab metsaülematelt ja aõ-

Iga

metsa-, jahi- ja looduskaitse

sõber luigeu ajakirja

„EESTI METS“.

Tellida võib igast postkontorist.